

Niti informacije

Simona Sušec

S spominom na nekatere drobce Rousseaujevega projekta se pokaže nekaj težav, ki jih imamo, ko skušamo spregovoriti o stanju in učinkovanju informacije v sodobni družbi. Napačno razumevanje, ki je posledica zastarelih dihotomij, pa zastira pogled ne le na prepreke, temveč tudi na nove možnosti informiranja ter učinkovanja informacije.

JAVNOST IN ZASEBNOST

Današnjega bralca Rousseaujeve *Nove Heloize* utegne presenetiti piščevo pričakovanje drastičnega odmeva pri občinstvu, ki presega celo najbolj pobožne želje sodobnih ljubiteljev umetnosti. Rousseau se razpiše o ogorčenju, užaljenosti in razburjenosti bodočega občinstva, nato pa lok zaokroži z ravno prav prepoznam opozorilom, da je dekle izgubljeno, če je prebralo eno samo stran romana. Četudi dejanski odziv na roman ni bil enak napovedanemu, vzrok neskladja vsekakor ni Rousseaujevo pretiravanje. Kako mu je uspelo kaj takega? Na delu je nenavaden obrat dotedanje uredniške strategije pri izdaji pisemskih romanov v frankofonskem okolju: avtor se ne pretvarja, da so pisma resnična, pa vendar bralstvo komajda verjame njegovemu priznanju in fingirana pisma naletijo na množico Francozov in Francozinj, ki jih berejo kot zasebna ljubezenska pisma ter nanje celo odgovarjajo. Ne gre samo za to, da je v primeru *Nove Heloize* množičnost edini atribut uspešnosti umetniškega dela, katerega forma bralca izolira v posameznika ali pa ga postavi v prepovedan položaj predrznega vsiljivca; edino njihova številčnost jih ločuje od prejemnikov zasebnega pisma. Še več, umetniški učinek nastane bolj z Rousseaujevim priznanjem avtorstva kot pa z vrlo iskrenostjo junakov romana. Odkritosrčnost je torej tista, ki porodi moderno kulturno javno sfero, ta pa tako zastavljena nima nikakršne zveze z idejo, da naj bi javnost bila pač nekoliko diskretnejša oblika zasebne sfere. Ali se ni premišljevanje o javni sferi osredinilo prav okoli te ideje? Danes se javni prostor vzpostavlja in ohranja s prepovedjo sovražnega govora in pravico posameznika, da se o določenih stvareh na določenih mestih ne govori. Javno je tako razumljeno kot reducirana verzija zasebnega, ne da bi imelo lasten pozitiven karakter. Zasebno pa že ima informacijsko vrednost, le da mora ta skozi sito selekcije, določene z zakonodajo, ki je glede na vsebino informacije povsem abstraktna.

Javna sfera je tako mesto srečanja zakonodaje z zasebnim in zdi se, da nima nobene zasebne vsebine. Internetni hibridi na čelu s Facebookom ob tem delujejo osvobajajoče, četudi se na prvi pogled zdi, da razkrajajo javni prostor. Posameznik pri njih v zameno za kakšno informacijo o sebi in fotografijo prejme velik nadzor nad tem, kdo ga informira, četudi bodo informacije večinoma zaskrblijujoče banalne. V ospredju ni avtorska gesta, temveč prej uredniška, toda ne da bi se nanjo lepila klasična hierarhija odgovornosti in izvedbe.

KDO GOVORI IN KAJ

Priznanje avtorstva, kot je Rousseaujevo, je danes nekaj samoumevnega. Ali je sploh mogoče pisati pod psevdonimom? Vsekakor, toda zakaj? Mladi pisci so vrženi v boj za pripoznanje, zato se podpisujejo s tako velikimi črkami kot jim je le dovoljeno. Ko je najpogostejši odziv na posameznikovo delo pohvala – ali ne bi bilo prikupneje uvesti čebelic? – se psevdonimnost ne splača oz. ne seže dlje od piščeve regulacije tega, kdo sme ocenjevati njegovo delo (denimo da s slogom zagotovim, da me bodo prepoznali samo redni bralci, ki so mi praviloma naklonjeni). Toda težava ni v piscih. Pohvala ali karanje pisca stopa na mesto ugovora vsebini. Toda, kjer ugovarjanje ni predvideno, tudi o strinjanju ne moremo govoriti. Na ravni vsebine torej velja načelo *anything goes*, ki se je nekoč izrekalo v imenu demokratičnosti in sobivanja različnih mnenj, potem pa je postalo jasno, da samo preprečuje, da bi boljša vsebina z manj zvanečim imenom prepričala bolj kot slabša z uveljavljenim. Zdi se, da smo danes priča njegovi posebni nadgradnji, ko mu je modno teoretsko oporekati, ne da bi pri tem konsistentnosti vrnili moč nad kriterijem modnega. Minili so časi, ko smo s tem zoprnim načelom lahko soglašali ali ne; danes ga samo opažamo (za razliko od neoliberalizma, katerega kritika je bolj prisotna kot on sam) in princip komfortnega kroženja informa-

cij med prijatelji je njegova dosledna izpeljava in zato edino upanje na njegov obrat. Pa uveljavljeni pisci? Odziv na znameniti intervju z zakrinkanim filozofom (namreč Michelom Foucaultom) ni bil izmerjen, pa vendar se zdi, da upanje na možnost, da bo sloveči mislec s tem, ko se bo odrekel imenu, nad svoje ideje priklical svež premislek, priča o izredno premišljujočem občinstvu, na katerega je Foucault očitno še lahko računal. Izguba imena odtegne pozornost, zato se jo povezuje bodisi z boječnostjo bodisi z neslano šalo. Kontekst, v katerem bi lahko ne bilo pomembno, kdo govori, povsem umanjka kot da bi bil tako po uradniško podpis najpomembnejša informacija.

GOLA DEJSTVA IN SUBJEKTOV DELEŽ PRI NJIH

Res pa je, da Rousseaujevo razkritje svojega deleža pri korespondenci med Julijo in njeno družino ne postavlja toliko vprašanja zaslužnosti, temveč vprašanje odgovornosti, ki jo zahteva javno govorjenje. Mislim, da gre za vprašanje v pozabi, katerega zamiranje lahko opazujemo skupaj z usodo najveličastnejšega med žanri – javnega govora. Ne gre samo zato, da je ta sredi vsesplošne svobode govora postal tako uniformen, da bomo v njem le s težavo našli stališče, s katerim se ne bi vsi strinjali, temveč tudi zato, da akrobatsko utemeljevanje katere koli politične odločitve z železnim repertoarjem vrednot ne prepriča nikogar več. Spomnimo se spodrseljaja indijskega zunanjega ministra, ki na zasедanju VS ZN ni opazil, da bere portugalski govor. Tisti, ki smo se ob dogodku nasmejali, smo še slutili, da bi ta govor moral biti nekomu namenjen in bi torej njegova učinkovitost morala zaviseti od njegove prepričljivosti. Toda ne samo, da ni prepričal nikogar, niti informativen ni bil. Vprašanje objektivnosti poročanja in performativnosti političnih odločitev, kjer je v demokraciji potekal boj med mediji in političnimi akterji, je postalo povsem nerelevantno. Spremenjen status javnega govora je vplival tudi na način, kako danes prebiramo govore kanonskih imen humanistike iz obdobja zadnjih dvesto petdesetih let. Najraje prebiramo Nemce, branje teh pa se osredinja okoli vprašanja, v kakšnem odnosu so avtorji z nacizmom. Sprašujemo se o njihovi sposobnosti za to, da se v dani sedanjosti pravilno odzovejo na politično dogajanje in njihova drža pogosto pripomore k naši sodbi o njihovem strokovnem delu. Pri tem se kajpada rado pozablja, da sta na izbiri dve možnosti. Lahko se govoru pustimo nagovoriti, do vsebine zavzemamo sta-

lišča, mu verjamemo ali ne. Lahko pa počnemo tisto prepovedano in te zgodovinskemu trenutku zavezane bisere beremo kot dokumente, vendar se s tem odrečemo možnosti neposrednega zavzetja stališča do povedanega. Mislim, da sta oba načina plodna, kolikor sta med seboj ločena, izbiri pa izpostavljeni. Njunjo mešanje, ki bi rado neposredno vrednotilo dokumente, pa pripelje do moralizma, katerega posledica je opuščanje forme govora v humanistiki kot tisti panogi, ki se s privilegiranega mesta sme izrekati o sedanjosti in je zato govoru zavezana še močnejše kot politika. Politika deluje tudi brez informiranja. Humanistična refleksija sodobnosti, navkljub predsodkom o njeni zaprtosti, ne. Humanistika, ki ne govori vsakomur, ki ji prisluhne, je nerazločljiva od politične sekte, zato njena zavezanost govoru, pa naj se bo zdel zastarel že Rousseauju, je več kot stvar solidarnosti.

JAVNOST IN TAJNOST

Kritika rousseaujevske transparentnosti družbenega telesa je dobro razširjena in splošno priznana. Pa vendar se je dobro spomniti na to, da demokracija, pa naj bo neposredna ali posredniška, brez transparentnosti postane nakupovanje, kjer politika deluje po povsem enakem principu kot oglaševanje. Demokracija, kjer ni razvidno, kakšna je logika političnega odločanja, je čisti nesmisel, kolikor bi moralo biti vsako legalno in institucionalizirano tajno delovanje, ki ga nek demokratičen sistem predvideva, javno upravičeno. Toda videli smo, da je danes govoriti o javnem utemeljevanju česarkoli postalo nekoliko groteskno, kolikor je to utemeljevanje izgubilo naslovnika. Zdi se, da se denimo na razkritje tajnih dokumentov odzovemo kot na razkritje kakšnih zasebnih dokumentov, ki so za nas pikantni, torej zasebno. Tajnost je torej začela nadomeščati določena brezbriznost do informacij, ki je posledica njihove zmanjšane učinkovitosti. Bojim se, da bralcu nisem podala nobene nove informacije. Upam pa, da mi je uspelo vzbuditi vsaj malo začudenja nad našo dobro informiranostjo o tem, da je na podlagi dihotomij, ki so v obtoku in ki si nadevajo domnevno vsesplošno razumljene pomene, nemogoče utemeljiti njeno odločilnost. Ne pravim, da je povratak k Rousseauju mogoč. Menim pa, da ta avtor še vedno ponuja verodostojno informacijo o edini doslej poznani obliki takšnega vzdušja, v katerem množica proizvede pomembno spremembo. Skrajni čas pa je, da na podlagi povsem drugačne situacije izdelamo novo. •